

ŁUKASZ ŁUKAWSKI

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie

MATERIAŁY I PAMIĄTKI PO JANIE MATEJCE W ZBIORACH RĘKOPISÓW BIBLIOTEKI NAUKOWEJ PAU I PAN W KRAKOWIE

Słowa kluczowe: Jan Matejko, rękopisy, obrazy, korespondencje, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, zbiory biblioteczne

Rok 2023 mocą uchwały Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 listopada 2022 r. został ustanowiony Rokiem Jana Matejki, jednego z najwybitniejszych i najbardziej popularnych polskich malarzy¹. Na ten rok przypada 185. rocznica urodzin artysty oraz 130. rocznica jego śmierci, a wspomniana uchwała i ustanowienie Roku Matejkowskiego służy podkreśleniu zarówno dokonań artystycznych, jak i działalności patriotycznej i publicznej Jana Matejki. W zbiorze rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie znajdują się autografy wybitnego artysty, a także materiały i pamiątki związane z jego twórczością. Przypadające rocznice są doskonałą okazją do omówienia i upowszechnienia tych ciekawych materiałów.

Do pierwszego bardzo interesującego zespołu dokumentów dotyczących Jana Matejki można zaliczyć papiery osobiste, materiały biograficzne pochodzące z najbliższego kręgu artysty, a także, co szczególnie cenne, szkice własne artysty. Te ostatnie są częścią unikatowego albumu *Umarli i żywi* romantycznego poety Teofila Lenartowicza². Na album składają się gromadzone przez poetę rysunki, szkice, akwarele, fotografie oraz autografy wierszy twórców mu współczesnych. Materiały te były zbierane przez ponad 40 lat, prawdopodobnie od 1850 do 1892 r., a ostateczny kształt został im nadany na krótko przed śmiercią poety. Album noszący sygnaturę rękopiśmienną 2029 trafił do Biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności jako dar Ignacego Chrzanowskiego. Na kartach rękopisu widnieją dedykacje dla Teofila Lenartowicza, a niektóre wręcz wskazują, że dzieła zostały specjalnie wykonane do opracowywanego albumu. Także

¹ „Monitor Polski”, 2022, poz. 1123.

² Zob. J. Maślanka, „*Umarli i żywi*” *Album Teofila Lenartowicza*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 52: 2007, s. 279–296.

Jan Matejko zadedykował trzy swoje szkice Teofilowi Lenartowiczowi na poczet przygotowywanej kolekcji. Na karcie 125 znajduje się własnoręczna dedykacja artysty: „Panu Teofilowi Lenartowiczowi od Mateyki Jana” wraz z datą 17/10 1887. Na kolejnych kartach widnieją trzy szkice wykonane przez Matejkę: Stańczyka siedzącego na tronie, postaci w strojach historycznych i trzeci, najbardziej szczegółowy, to ponownie ilustracja zamyślnego Stańczyka ze wzrokiem skierowanym ku górze, trzymającego lutnię.

Ciekawą pamiątką pośród dokumentów osobistych Jana Matejki są świadectwa Stanisława Wyspiańskiego wystawione przez krakowską Szkołę Sztuk Pięknych, która obecnie nosi imię tego pierwszego. W roku 1873 po dużym sukcesie, jakim była prezentacja w Pradze obrazu *Batory pod Pskowem*, zaoferowano Matejce objęcie stanowiska dyrektora tamtejszej Akademii Sztuk Pięknych – zarówno jako wyraz uznania jego talentu, jak i – co oczywiste – dla podkreślenia związków z krajem pochodzenia ojca artysty. Matejko wahał się z przyjęciem propozycji, czując się niedoceniony w rodzinnym Krakowie³. Zaniepokojenie krakowskiej opinii publicznej takim obrotem sytuacji sprawiło, że zapadły decyzje o reorganizacji mocno podupadłej krakowskiej Szkoły Rysunku i Malarstwa i powołania Matejki, jej dawnego absolwenta, na stanowisko dyrektora. Dnia 30 sierpnia 1873 r. otrzymał on nominację od cesarza Franciszka Józefa, natomiast już w październiku nastąpiło otwarcie, od tej pory samodzielnie funkcjonującej, Szkoły Sztuk Pięknych⁴.

Sygnatura 4536 zawiera *Fragmety papierów osobistych Stanisława Wyspiańskiego z lat 1879–1888*, które zostały zakupione do Biblioteki PAN w roku 1958, od córki Stanisława, Heleny z Wyspiańskich Chmurskiej⁵. Stanisław Wyspiański rozpoczął po maturze naukę w krakowskiej Szkole, której dyrektorem był Jan Matejko. W zbiorach Biblioteki znajdują się dwa świadectwa, za pierwsze i drugie półrocze roku akademickiego 1887/1888, wystawione odpowiednio 3 marca i 23 lipca 1888 r. Sygnowane są one przez dyrektora Jana Matejkę oraz profesorów: Władysława Łuszczkiewicza, Leopolda Loefflera, Floriana Cynka, Izydora Jabłońskiego i Feliksa Szynalewskiego⁶.

Do dokumentów osobistych związanych z Janem Matejką możemy także zaliczyć króciutką biografię artysty, jaką nakreślił jego brat Franciszek Matejko w liście do Kazimierza Władysława Wóycickiego. List zawiera również autobiografię Franciszka, a został napisany 17 sierpnia 1864 r. Znajduje się w on zbiorze autografów Cypriana Walewskiego (sygnatura 717) na kartach 421–422⁷. Życiorys

³ J. Bogucki, *Matejko*, Warszawa, 1955, s. 150.

⁴ *Jan Matejko: wypisy biograficzne*, oprac. i przypisami opatrzył J. Gintel, wstęp J. Bogucki, Kraków 1955, s. 208–212.

⁵ Zob. B. Sieraczyńska, *Pamiętki po Stanisławie Wyspiańskim w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 52: 2007, s. 559–572.

⁶ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 4536, k. 21–22.

⁷ Zob. B. Paloc-Schnaydrowa, *Cyprian Walewski, bibliograf i kolekcjoner (1820–1873)*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 4: 1958, s. 367–390.

napisany przez Franciszka Matejkę nie podaje żadnych nieznanych faktów i jest niestety niedokończony, a jak pisze sam Franciszek: „życiorys brata mojego jako nieobecnego w Krakowie posyłam bez jego wiedzy”. Podana została data urodzin Jana Alojzego Matejki: 30 lipca 1838 r., następnie wymieniono szkoły, do których uczęszczał malarz, oraz jego nauczycieli: Gimnazjum św. Anny w Krakowie, Szkoła Sztuk Pięknych pod kierunkiem Wojciecha Stattlera i Władysława Łuszczkiewicza. Franciszek informuje także o naukach za granicą, o wyjeździe do Monachium w latach 1858/59 oraz studiach w Wiedniu w 1860 r. Wymienia najważniejsze prace swego brata z tego okresu: „Karol Sudermański przy grobie Władysława Łokietka w kościele na Zamku Krakowskim”, „Zygmunt I nadaje szlachectwo profesorom i doktorom Akademii Krakowskiej”, „Otrucie Bony”, „Jan Kazimierz na Bielanach”, „Urszulka Kochanowska”, „Stańczyk” i „Kazanie Piotra Skargi”. Biografia kończy się urwanym zdaniem: „Wróciwszy do kraju...”⁸.

W bardzo rozległej spuściźnie przekazanej Bibliotece Naukowej przez księdza Jana Fijałka znajduje się również wyselekcjonowany z jego papierów zbiór klepsydr i nekrologów z lat 1875–1936 (rkps 4714, t. 8). Klepsydra odnosząca się do krakowskiego artysty nie dotyczy jednak pogrzebu Jana Matejki, gdyż ten odbył się 7 listopada 1893 r., lecz informuje o nabożeństwie żałobnym: „Za spokój duszy Mistrza Jana Matejki”⁹, które odbyło się 12 maja 1898 r. w kościele Najświętszej Marii Panny; po nabożeństwie i wygłoszonej przez biskupa Jana Puzynę mowie nastąpiło odsłonięcie w tejże bazylice pomnika Matejki dłuta Cypriana Godebskiego¹⁰.

Do pamiętek osobistych związanych z Janem Matejką należy również podziękowanie listowne od papieża Leona XIII za obraz *Sobieski pod Wiedniem* z roku 1883. W zbiorach Biblioteki Naukowej posiadamy odpis oraz tłumaczenie tego listu na język polski, znajdujące się w zbiorze wariów rodziny Kieszkowskich (rkps sygn. 7423). Papież dziękuje za przekazany przez Matejkę obraz z okazji dwóchsetlecia wiktorii wiedeńskiej: „Miło było nam przyjąć obraz od Pana Jana Matejki w tamecznym mieście Akademii Sztuk Pięknych Dyrektora, mistrzowsko malowany, który on z okazji wiekowej pamiątki jaką święciliśmy oswobodzenia Wiednia od oblężenia Turków, nam za pośrednictwem swoim sam ofiarować raczył”¹¹. Leon XIII przekazuje także swoje błogosławieństwo: „Tobie Czcigodny Bracie a niemniej całemu Duchowieństwu i Wiernym (...). Dan w Rzymie u św. Piotra dnia 15 września R. 1883 Papiestwa Naszego roku szóstego Leon P. P. XIII”¹².

⁸ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 717, k. 422.

⁹ *Ibidem*, rkps sygn. 4714, t. 8, k. 39.

¹⁰ „Czas: dziennik poświęcony polityce krajowej i zagranicznej oraz wiadomościom literackim, rolniczym i przemysłowym”, nr 109, 13 V 1898, s. 2.

¹¹ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 7423, k. 28.

¹² *Ibidem*, k. 28.

Samo ofiarowanie obrazu papieżowi przez artystę zaskoczyło krakowian, którzy zawiązali Komitet Zakupu *Sobieskiego pod Wiedniem*. Ten temat jeszcze będzie poruszony dalej, przy prezentacji listów związanych z Janem Matejką. Omawianie korespondencji chciałbym zacząć od przedstawienia listów, które znajdują się wśród rękopisów Biblioteki PAU i PAN w Krakowie.

We wspomnianym już powyżej zbiorze autografów Cypriana Walewskiego znajduje się także fragment korespondencji przychodzącej do redakcji czasopisma „Kłosy”, ilustrowanego tygodnika wydawanego w Warszawie w latach 1865–1890. Walewski otrzymał szczególnie cenne autografy twórców korespondujących z redakcją od zaprzyjaźnionego, długoletniego redaktora „Kłosów” Kazimierza Władysława Wójcickiego¹³. Pośród tych listów, w tece o sygnaturze 717, na kartach 409–414, znalazły się trzy napisane przez Jana Matejkę. Dotyczą one przed wszystkim prac Matejki, które miały służyć jako ilustracje do czasopisma. W pierwszym chronologicznie liście, z datą 2 stycznia 1864 r.¹⁴, Matejko informował o przygotowanych dla „Kłosów” ilustracjach i ich wycenach, które podał w poprzednim liście; w tym natomiast zastrzega sobie rysunki, które potrzebne mu będą po wykonaniu odbitek dla pisma, a są to te związane z architekturą drewnianą, gdyż, jak twierdzi, w przypadku odmowy ich druku należałoby zmienić wcześniej sporządzoną wycenę ze względu na to, że „rysunki są małej objętości, ale subtelnego wykończenia”¹⁵. Rysunki, które wybrał Matejko, to m.in: *Wiązania podpory dachowej z Wiśnicza przed pogorzela, Domy Rynkowe w czasie ulewy w Wiśniczu, Uliczka żydowska, część Wiśnicza, Domki w Bieczu i Dzwonnica w Bochni*. Prosił także redakcję „Kłosów” o możliwość otrzymania: „(...) choć w kilku egzemplarzach osobne odbicia drzeworytowych moich rysunków od początkowych zacząwszy”. Na koniec wnosił jeszcze „o przyspieszenie wysyłki pieniężnej. Rysunki bowiem już opakowane odsyłam pocztą natychmiast”¹⁶.

Drugi chronologicznie list Jana Matejki do redakcji „Kłosów” posiada datę 27 maja 1866 r. Artysta wyszczególnił w nim przygotowane dla czasopisma rysunki, a także podał ich wycenę ze względu na rozmiar, wspominając o 50 rublach przyjętych a conto przesłanych dwóch prac: *Zabicia Wapowskiego* i *Zabudowań przy kościele św. Barbary*. Matejko pisze również: „Obecnie prócz Urszuli (...) załączam rysunek rynku krakowskiego z wieży ratuszowej zdjęty z natury (...). Zabudowania dawne (tylne) gmachu bibliotecznego (dziś zburzone) (...). Portret Andrzeja Zebrzydowskiego biskupa Krakowskiego z obrazu w krużgankach franciszkanów w Krakowie”. Malarz przygotował dla „Kłosów” również portrety Piotra Gamrata, Jana Łaskiego, Andrzeja Górki i Łukasza

¹³ B. Paloc-Schnaydrowa, *Fragment korespondencji „Kłosów” w zbiorze autografów Cypriana Walewskiego*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 34: 1990, s. 71–92.

¹⁴ *Ibidem*, s. 91.

¹⁵ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 717, k. 413.

¹⁶ *Ibidem*, k. 413.

Górki oraz rysunek domów drewnianych w Wiśniczu. Podaje także sumaryczną powierzchnię przygotowanych prac: „Ogółem tam jest cali zredukowanych bez względu na jakość rysunków 493”¹⁷. Na kolejnej karcie widzimy przygotowane przez redakcję „Kłósów” wyliczenia płatności na rzecz Matejki z datą 3 czerwca 1866 r., które wyniosły 950 złp należnych dla artysty, za zsumowane 767 cali powierzchni przygotowanych rysunków¹⁸.

Trzeci list Matejki do redaktora „Kłósów” Kazimierza Władysława Wójcickiego nosi datę 17 maja 1868 r. Artysta tłumaczy się ze swojego milczenia i braku odpowiedzi na listy redakcji; przyczyną jest nawał pracy nad obrazami, ale przede wszystkim problemy ze wzrokiem, które nie pozwalały mu na przygotowanie drzeworytów dla czasopisma:

Prócz czasu zajętego pracą ustawiczną koło obrazów moich, znajdowałem zawsze jakich kilka chwil na rysowanie do drzeworytów tak dla was jak i „Tygodnika Ilustrowanego”. Dziś jednak, chociaż dzień wcale nie krótszy ustać to musiało z dwóch powodów. Pierwszy przeszkodą zaatakowany wzrok, mnie droższy nad wszystkie użytki, a następnie praca większa niż kiedykolwiek będąc w mojej pracowni, nie zostawia z dnia żadnej godziny dogodnej, wieczór zaś a raczej noc (...) niepodobne do użytku. Na jakiś czas, a może na zawsze rozstać nam się wypadnie szczególnie z wszelkimi żmudniejszymi rysunkami, co bez wielkiej przykrości z mojej strony pewno się nie obejdzie. Ostatni rysunek, przy którym uczułem jakieś oznaki osłabienia wzroku jest ma pół ukończony „Sędziwój” znany W Panu Dobrodziejowi z wystawy warszawskiej, któren przecież mimo wszystkich zawad chcę skończyć dla „Kłósów”, tem więcej, że przed niejakim czasem wziąłem od Pana Friedleina z waszych pieniędzy acontó 30 rs, o jakich nie wiem czy Pan Friedlein pisał Redakcji Kłósów, nadto do dawniejszego transportu z drzewkami zarysowanymi brakowało jeszcze jednego o ile mnie pamięć nie zawodzi o 24 czy 30 calach (treści widokowej)¹⁹.

Matejko proponuje także redakcji przejęcie części prac przesłanych do „Tygodnika Ilustrowanego”, a dotychczas zatrzymanych przez cenzurę; należały do nich wizerunki: Konrada Mazowieckiego, Henryka Brodatego i Przemysła II. W liście umieszcza także artysta opis obrazu, nad którym obecnie pracuje, przedstawiającego Władysława Białego w Dijon:

Treścią obrazu Władysława Białego jest chwila namysłu kiedy książę ten bawiący w klasztorze w Dijon u Benedyktynów wezwany przez niechętnych Ludwikowi, decyduje się wreszcie poddać pokusie tronu polskiego. Posłaniec, wydobywając spod płaszcza miecza, budzi wspomnienia przeszłości burzliwej dzisiejszego mnicha, czym chce przechylić wahanie na stronę poselstwa, wreszcie jaskółka w otwartym oknie utwierdzać winna w powyższym twierdzeniu²⁰.

¹⁷ *Ibidem*, k. 411.

¹⁸ *Ibidem*, k. 412.

¹⁹ *Ibidem*, k. 409–410.

²⁰ *Ibidem*, k. 410.

W zbiorze rękopisów Biblioteki Naukowej znajdują się dwa listy Jana Matejki do Stanisława Tomkowicza (1850–1933), konserwatora sztuki, członka i sekretarza Komisji Historii Sztuki Akademii Umiejętności. Korespondencja ta została подарowana Bibliotece przez spadkobierców Tomkowicza. W pierwszym liście, z 24 czerwca 1887 r., mowa jest o chorobie artysty: „Szanowny Panie Dobrodzieju, piszę w łóżku bom chory cierpiąc bardzo. – Nic słusniejszego jak drukowanie memoriału w całości. Wyrażam najusilniej o położenie i mego podpisu. Zawsze najżyczliwszy sługa. Szczerze dziękuję za pamięć. Jan Matejko”²¹.

W drugim liście zachowanym w zbiorach Biblioteki Naukowej, datowanym na 5 czerwca 1887 r., Matejko powiadamia Stanisława Tomkowicza o otrzymaniu obrazu do oceny po renowacji, który wciąż jest w złym stanie: „Opinię o restauracji przesłałem księdzu Polkowskiemu, w której nieszczędziłem nikogo, a zwłaszcza samego restaurującego dzieło”. Informuje też o zmęczeniu spowodowanym „ekursją majową z uczniami szkoły”. Po złożeniu adresatowi podziękowań i wyrazów uszanowania, w *post scriptum* artysta dopisał jeszcze: „W tej chwili wyjeżdżam na wieś na dni kilka”²².

Niewielki bilecik napisany przez Matejkę znajduje się także w zespole „Materiały do dziejów powstania styczniowego w woj. krakowskim”, rkps 6434, zakupionym przez Bibliotekę PAN w antykwaracie Domu Książki w Krakowie w 1961 r. Adresat jest niestety nieznan, gdyż bilecik został uszkodzony. Krótka wiadomość z datą 3 czerwca 1889 r. brzmi: „Głowę Jeremiasza widziałem skończoną i uznaję zupełnie zadowolającą. Trudności zatem wypłaty nie powinno być żadnej”²³.

Oprócz autografów listów Jana Matejki ciekawe listy związane z krakowskim mistrzem znajdują się w korespondencji Tomasza Prylińskiego, architekta i krakowskiego konserwatora zabytków. Rękopis o sygnaturze 3183 zawiera m.in. list z lipca 1883 r. nadesłany przez Komitet Zakupu Obrazu Jana Matejki *Sobieski pod Wiedniem*. W tymże roku oprócz rocznicy odsieczy wiedeńskiej postanowiono także uczcić w Krakowie 25-lecie twórczości artystycznej Jana Matejki. W tym celu zaplanowano urządzenie wystawy obrazów artysty w pomieszczeniach Zamku na Wawelu, na co rząd w Wiedniu wyraził zgodę²⁴. W liście do Prylińskiego, który w imieniu Komitetu napisał Artur Potocki, przedstawiona zostaje idea, że zorganizowanie wystawy będzie nie tylko „wyrazem czci narodowej dla Mistrza”, ale także dzięki „dochodom uzyskanym z biletów wstępu, przyczyni się ona do nabycia najnowszego dzieła tegoż Mistrza dla Narodowego Muzeum”. Jednocześnie Potocki prosi Tomasza Prylińskiego w imieniu Komitetu o zgodę na udostępnienie na przygotowywaną wystawę będącego w jego posiadaniu obrazu Matejki *Konrad Wallenrod*²⁵.

²¹ *Ibidem*, rkps sygn. 1987, k. 50.

²² *Ibidem*, k. 52.

²³ *Ibidem*, rkps sygn. 6434, k. 17.

²⁴ K. Ptak, *Ani jednego dnia bez pracy twórczej – życie Jana Matejki*, <https://histmag.org/Jak-pracowal-Jan-Matejko-ani-dnia-bez-kreski-20444> (dostęp: 14.08.2023).

²⁵ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 3183, k. 7.

Nie jest to jedyne pismo skierowane do Prylińskiego od Komitetu Zakupu Obrazu Jana Matejki *Sobieski pod Wiedniem*. Drugi list nosi datę 12 lipca 1883 i podpisany został przez hrabiego Alfreda Potockiego i Kazimierza Langiego, adresat zaś tytułowany jest członkiem Komitetu Jubileuszu Matejki. W liście zawarta jest instrukcja postępowania z dziesięcioma przesłanymi arkuszami o numerach 461–470 uprawniającymi do zbierania składek na zakup obrazu *Sobieski pod Wiedniem*. Następnie, jak instruuje list, Pryliński powinien wyznaczyć osoby odpowiedzialne i godne zaufania do zbierania składek, a najpóźniej do 1 września 1883 r. odebrać od nich arkusze wraz z zebranymi składkami i odesłać je do kasy Towarzystwa Wzajemnego Kredytu w Krakowie²⁶. Działalność Komitetu okazała się jednak daremna. 13 września podczas uroczystości na Wawelu hrabia Potocki poprosił Matejkę, by ten zgodził się sprzedać swój najnowszy obraz Narodowi za kwotę z zebranych składek, na co artysta oznajmił, że jest to jego dar dla Narodu, który zamierza jednak przesłać papieżowi Leonowi XIII. Decyzja Matejki wprowadziła w konsternację mieszkańców Krakowa i członków Komitetu, gdyż nie było wiadome, co począć z zebranymi pieniędzmi, a część opinii publicznej uważała, że dzieło o tak patriotycznej treści nie powinno znajdować się poza granicami Polski²⁷. Ostatecznie obraz zawisł w Pałacu Watykańskim, w sali nazwanej od tej pory imieniem Sobieskiego, gdzie jest eksponowany do dnia dzisiejszego.

W korespondencji Prylińskiego znajduje się także drukowany „Spis Obrazów Matejki zgromadzonych na wystawie jubileuszowej W Salach Królewskich na Wawelu we Wrześniu 1883”. Wymienione są tam 94 obrazy, wraz podanym rokiem ukończenia oraz właścicielem, od którego zostały one wypożyczone na wystawę. Na druku sporządzone są notatki ołówkiem, wskazujące na to, kto odebrał poszczególny obraz z wystawy lub czy został on wysłany z powrotem. Najczęściej przewija się nazwisko Floriana Cynka, malarza i profesora Szkoły Sztuk Pięknych. Przy obrazie *Konrad Wallenrod*, wspomnianym w omawianym powyżej liście, widnieje zapis, że odebrał go sam właściciel²⁸.

Ciekawy list związany z Janem Matejką znajduje się w zbiorze korespondencji Henryka Kieszkowskiego z lat 1848–1901. Henryk Kieszkowski, współzałożyciel i dyrektor Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie, otrzymał list z podziękowaniem od Wydziału Towarzystwa im. Jana Matejki, z dnia 30 października 1901 r., podpisany przez prezesa Mariana Sokołowskiego oraz sekretarza Stanisława Estreichera. Henryk Kieszkowski zlecił wykonanie i ofiarował Muzeum mieszczącemu się Domu Matejki „wspaniały dębowy stół wykonany według rysunku Mistrza”. Z tej okazji Towarzystwo prosi o zgodę na umieszczenie na stole mosiężnej tabliczki z imieniem i nazwiskiem ofiarodawcy²⁹.

²⁶ *Ibidem*, rkps sygn. 4034, k. 3.

²⁷ *Jan Matejko: wypisy...*, *op. cit.*, s. 302–303.

²⁸ *Bibl. Nauk. PAU i PAN*, rkps sygn. 3183, k. 9–10.

²⁹ *Ibidem*, k. 73.

Do pamiątek związanych z Janem Matejką należą także jego fotografie zachowane w różnych zbiorach rękopiśmiennych i spuściznach. Ciekawa fotografia grupowa znajduje się w papierach Adama Bełcikowskiego z lat 1865–1909. Powstała ona z okazji przyjazdu Artura Grottgera do Krakowa, gdy na pamiątkę tego wydarzenia grupa jego przyjaciół ze środowiska artystyczno-kulturalnego postanowiła zapozować, 27 stycznia 1865 r., na dziedzińcu pracowni Walerego Rzewuskiego przy ul. Kopernika w Krakowie. Fotografię ze zbiorów Biblioteki wydało Przytulisko dla Weteranów roku 1863. Matejko, z powodu słabości fizycznej, nie wziął bezpośredniego udziału w walkach, ale razem z Józefem Szujkim przemycał broń przez granicę zaborów dla powstańców Langiewicza³⁰.

Na fotografii oprócz Jana Matejki i Józefa Szujskiego (1835–1883) widnieją także: malarz Józef Jaroszyński (1835–1900), Aleksander Gostkowski (1839–1893) – ichtolog, uczestnik powstania styczniowego, Franciszek Wyspiański (1836–1901) – rzeźbiarz i fotograf, publicysta Jan Kanty Turski (1833–1870), kompozytor i dyrygent Kazimierz Hofmann (1842–1911), Edward Lubowski (1837–1923), dramatopisarz, kolejny uczestnik powstania styczniowego, rzeźbiarz Parys Filippi (1836–1874), prawdopodobnie aktor Józef Henryk Szymański (1839–1885), Mokrzycki (tożsamość nieustalona), malarz i rzeźbiarz Feliks Szynalewski (1825–1892), Adam Bełcikowski (1839–1909) – pisarz i poeta, właściciel omawianej odbitki, malarz Aleksander Kotsis (1836–1877), rzeźbiarz Walery Gadomski (1833–1911), kolejny malarz Artur Grottger (1837–1867), pisarz i publicysta Michał Bałucki (1837–1901), Florian Cynk (1838–1912) – malarz, profesor Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie, Władysław Ludwik Anczyc (1823–1883) – pisarz i właściciel drukarni, oraz fotograf Walery Rzewuski (1837–1888)³¹.

Kolejna fotografia Jana Matejki znajduje się w zbiorze zatytułowanym „Różne listy, dokumenty, fotografie z lat 1766–1943” (rkps 6547). Fotografię portretową wykonał prawdopodobnie około roku 1875 znany warszawski fotograf Jan Mieczkowski, autor cenionych portretów wielu słynnych Polaków, m.in. Stanisława Moniuszki, Heleny Modrzejewskiej czy Adama Mickiewicza.

Kolejna fotografia w zbiorach Biblioteki (rkps 7632) to portret profilowy Matejki w podeszłym wieku wykonany przez krakowskiego fotografa Juliusza Miena, który w roku 1890 otworzył z Józefem Sebaldem atelier przy ulicy Sławkowskiej 31³². Na *verso* odbitki oprócz winiety zakładu fotograficznego Miena widnieje dedykacja Matejki: „Maryanowi – Jan – kolega – koledze po pędzlu Jan Matejko”³³. Być może zdjęcie było zadedykowane Marianowi Trzebińskiemu, malarzowi akwareliście, który był także uczniem Matejki w Szkole Sztuk Pięknych³⁴.

³⁰ *Jan Matejko: wypisy...*, *op. cit.*, s. 120–123.

³¹ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 5626, k. 96.

³² K. Kudłacz, *Noty o fotografach i zakładach fotograficznych*, [w:] K. Kudłacz, M. Miśkowiec, *Katalog winiot krakowskich zakładów fotograficznych*, Kraków 2008, s. 326.

³³ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 7632, k. 3.

³⁴ M. Trzebiński, *Pamiętnik malarza*, oprac., wstępem i komentarzem opatrzył M. Masłowski, Wrocław 1958.

Dwie kolejne fotografie portretowe Jana Matejki pochodzące ze zbiorów różnych fotografii z XIX i XX w. (rkps 7658 i 7772) przedstawiają artystę w podobnym wieku³⁵, przy czym druga odbitka to mniejszy fragment zdjęcia portretowego artysty wykonanego przez Walerego Rzewuskiego około roku 1865³⁶.

W darze przekazanym w roku 2015 Bibliotece Naukowej przez Annę Żulińską-Dutkę znajduje się także zespół fotografii ze zbiorów rodziny Żulińskich z XIX w. (rkps 13 207) obejmujący zdjęcia: powstańców styczniowych, kręgu rodzinnego, osobistości artystycznych, literackich, naukowych i politycznych. W skład tej kolekcji wchodzi także fotografia profilowa Matejki, wykonana w zakładzie Walerego Rzewuskiego, dodatkowo malarz umieścił na fotografii dedykację z datą 7 lipca 1870 r., brzmiącą: „Szanownemu Panu Janickiemu Jan Matejko”³⁷.

Ostatnia fotografia artysty w zbiorach rękopiśmiennych pochodzi z materiałów Krystyny Stachowskiej. Wśród zdjęć wybitnych postaci, głównie z Krakowa, jest kopia z odbitki albuminowej portretu Jana Matejki w pozycji stojącej, nieustalonego autorstwa³⁸.

W zbiorze rękopisów Biblioteki Naukowej znajdują się także prace i materiały biograficzne poświęcone Janowi Matejce i jego twórczości. Do najciekawszych należy rękopis pracy Stanisława Witkiewicza „Jan Matejko”; trafił on do Biblioteki w darze od profesora Stanisława Pigionia. Zawiera zarówno tekst do pierwszego wydania i rozszerzony materiał przygotowany do wydania drugiego, jak i zbiór uwag do krytyków zatytułowany „Z powodu pierwszego wydania *Matejki*”. Rękopis krytycznej monografii artysty został ukończony w grudniu 1903 i jeszcze w tym samym roku książka ukazała się w Krakowie. Tekst do drugiej edycji ma datę końcową 23 lutego 1908 r., a druk jej ukończono w październiku – ukazała się ona jako tom dziewiąty serii „Nauka i Sztuka” publikowanej przez Wydawnictwo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych we Lwowie. W roku 1912 przygotowana została kolejna edycja drugiego wydania, rozszerzona o wspomniane powyżej uwagi do krytyków. Witkiewicz wprawdzie nie wyrzekł się swojego wcześniejszego krytycyzmu do malarstwa Matejki, ale docenił go jako artystę, podziwiał jego pracowitość, a w szczególności cenił za oddziaływanie i znaczenie jego obrazów dla narodu polskiego w okresie trwającej niewoli zaborczej: „Absolutna wartość jego sztuki, wartość wieczna i wszechludzka, leży w sile jego talentu, – szczególną zaś treść i wartość ma ta sztuka dla naszego narodu przez to, że z taką potęgą wyraża najistotniejsze, najgłębsze pierwiastki narodowej myśli”³⁹. Sam stosunek Stanisława Witkiewicza do Matejki i jego sztuki doskonale oddaje ostatnie zdanie kończące rozszerzoną

³⁵ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 7658, k. 6, rkps sygn. 7772, k. 44.

³⁶ B. Lesiak-Przybył, *Dawne fotografie dotyczące życia i twórczości Jana Matejki w zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 67: 2022, s. 72–84.

³⁷ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 13 207.

³⁸ *Ibidem*, rkps sygn. 12 519, k. 73.

³⁹ *Ibidem*, rkps sygn. 2428, k. 101.

wersję monografii artysty: „Miał on wiele wad, których unikają średnie talenty, ale miał jedną bezwzględna zaletę – tworzył arcydzieła”⁴⁰.

Drobna rozprawka związana z Janem Matejką znajduje się także pośród papierów ks. Edmunda Majkowskiego (1892–1951) – historyka, bibliotekarza, archiwisty, bibliografa, znawcy monet i medali, członka Polskiej Akademii Umiejętności. Praca poświęcona jest projektowi medalu dla Matejki, który pojawił się około roku 1874. Według księdza Majkowskiego inicjatorem wybicia medalu miał być generał Władysław Zamoyski, który miał zlecić wykonanie projektu Cyprianowi Kamilowi Norwidowi. Choć w korespondencji Norwida nie ma wzmianki, czy przyjął on takie zlecenie i wykonał jakiś projekt, to ksiądz Majkowski opisuje jeden z listów poety odnoszący się do idei nagradzania medalami za zasługi. Pomysł ten nie przypadł do gustu Norwidowi z powodu tego, iż dla kogoś odznaczonego orderem nagrodzenie medalem jest czymś podrzędnym, dodatkową zaś kompromitacją byłoby jego zdaniem wybicie daty – uwłaczającej narodowi, że tak późno docenił swojego genialnego artystę. Podsumowując, ks. Majkowski stwierdził, że nie znajduje śladu na wybicie medalu dla Matejki w roku 1874, a list Norwida zawierający krytykę jakiegoś medalu niekoniecznie musi odnosić się do medalu dla Matejki⁴¹.

Wspomnieć trzeba także o materiałach biograficznych dotyczących Jana Matejki znajdujących się w zbiorze rękopisów Biblioteki PAU i PAN w Krakowie. Należą do nich notatki biobibliograficzne zgromadzone przez Michała Frąckiewicza, wchodzące w skład wielotomowego *Słownika biograficznego*. Oprócz krótkiego biogramu artysty znajduje się tam także bibliografia czasopism, w których wykorzystano ilustracje Matejki; były to: „Tygodnik Ilustrowany”, „Ruch Literacki”, „Bluszcz” i „Kłosa”⁴².

Do ciekawostek można zaliczyć utwór poetycki poświęcony twórczości Matejki, a konkretnie obrazowi *Kazanie Piotra Skargi*. Znajduje się on w zbiorze wariów подарowanych Bibliotece Naukowej przez Antoniego Kleczkowskiego. Jest to maszynopis wiersza autorstwa Michaliny Janoszanki (1889–1952), malarki i pisarki zaprzyjaźnionej z rodziną Jacka Malczewskiego⁴³. Autorka dała poetyckie świadectwo siły oddziaływania jednego z pierwszych wielkich dzieł mistrza, które już na współczesnych wywarło wielkie wrażenie. Jak pisał Lucjan Siemieński w krytyce opublikowanej w „Czasie” w roku 1864: „(...) wpatrując się w wielką historyczną kartę, *Kazanie Piotra Skargi*, skreśloną pędzlem p. Matejki (z Krakowa) czujemy głos wrywający się z piersi: *Historia nasza ma już swego malarza!*”⁴⁴.

Kategorią pamiątek związanych z Janem Matejką licznie reprezentowaną w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Naukowej są reprodukcje i fotografie

⁴⁰ *Ibidem*, k. 345.

⁴¹ *Ibidem*, rkps sygn. 3469, k. 9–10.

⁴² *Ibidem*, rkps sygn. 2159, t. 12, k. 156–159.

⁴³ *Ibidem*, rkps sygn. 9475.

⁴⁴ *Jan Matejko: wypisy...*, *op. cit.*, s. 135.

obrazów i rysunków artysty. Wielka popularność dzieł krakowskiego mistrza i moc ich oddziaływania na polską świadomość historyczną spowodowały, że są one jednymi z najczęściej powielanych dzieł i służą często za ilustrację różnych tematów historycznych.

Obrazy Matejki pojawiają się na przykład w formie reprodukcji na kartach pocztowych. Osiem takich kart znajduje się w korespondencji księdza Jana Fijałka⁴⁵. Są to reprodukcje całości lub fragmentów obrazów: *Kazanie Piotra Skargi* – dwie sztuki, *Hold Pruski* – dwie sztuki, *Batory pod Pskowem* – dwie sztuki, oraz *Unia Lubelska* i *Święta Kinga modląca się pośród sądeckich gór*.

Pocztówka z fragmentem *Holdu Pruskiego* znajduje się wśród listów nadesłanych do Włodzimierza Tetmajera w latach 1896–1923⁴⁶, a w zbiorach różnych kart pocztowych możemy jeszcze naliczyć 11 kolejnych reprodukcji obrazów artysty, najczęściej z jego najpopularniejszych dzieł, choć nie tylko: *Bitwa pod Grunwaldem*, *Kazanie Piotra Skargi* i *Unia Lubelska*, *Rejtan – Upadek Polski*, *Wyrok na Matejkę*, *Portret czworga dzieci artysty* i *Dzieje Cywilizacji w Polsce – Konstytucja 3 Maja. Sejm Czteroletni. Komisja Edukacyjna. Rozbiór R.P.1795*.⁴⁷ Jako ciekawostkę można podać, że najczęściej pojawiającym się obrazem na omawianych kartkach pocztowych jest *Kazanie Piotra Skargi*, w zbiorach Biblioteki jest sześć reprodukcji tego obrazu lub jego fragmentów.

Na sześciu pocztówkach wydanych przez Towarzystwo Bratniej Pomocy Słuchaczy Politechniki we Lwowie, ze zbioru kart pocztowych podarowanego Bibliotece Naukowej przez Karolinę Grodziską, widnieją reprodukcje mniej znanych obrazów Jana Matejki przygotowanych dla Politechniki Lwowskiej⁴⁸. Nie były one malowane przez samego artystę, lecz wykonane przez jego uczniów na podstawie szkiców, do których Matejko sporządził także opisy. Przedstawiają one w sposób alegoryczny *Dzieje Cywilizacji*. Ukończone obrazy olejne zawisły w auli Politechniki Lwowskiej⁴⁹.

W rękopisach Biblioteki Naukowej występują także zdjęcia prac Jana Matejki. W materiałach Jana Czerneckiego znajduje się zespół fotografii materiałów ikonograficznych do polskiej historii, głównie pędzla polskich malarzy; wśród nich są dwie reprodukcje prac krakowskiego artysty – obrazu *Batory pod Pskowem* i rysunku *Wjazd do Żółkwi*⁵⁰.

We wspomnianej korespondencji Stanisława Tomkowicza znajdują się listy od profesora Leona Pinińskiego, dyplomaty, historyka i kolekcjonera sztuki, namiestnika Galicji. W liście z 27 maja 1920 r. Piniński przesłał życzenia z okazji

⁴⁵ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 4678, t. 1, k. 34; 4680, t. 6, k. 44; 4683, t. 2, k. 61, 64; 4691, t. 2, k. 27; 4691, t. 8, k. 6; 4692, t. 1, k. 74; 4697, t. 7, k. 3.

⁴⁶ *Ibidem*, rkps sygn. 7289 t. 1, k. 38.

⁴⁷ *Ibidem*, rkps sygn. 13 057, 13 157, 13 808.

⁴⁸ *Ibidem*, rkps sygn. 13 808.

⁴⁹ *Jan Matejko: wypisy...*, *op. cit.*, s. 336–338.

⁵⁰ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 13 808.

siedemdziesiątych urodzin Tomkowicza i z tej okazji dołączył także fotografię pamiątki znajdującej się w jego posiadaniu, która powinna zainteresować adresata. Jest to zdjęcie rysunku będącego autokarykaturą Jana Matejki. Według Pinińskiego artysta wykonał ją piórkiem, będąc gościem u rodziny Józefa Szujskiego, do almanachu pani albo panny Szujskiej, od której później ów almanach został zakupiony przez autora listu. Rysunek przedstawia malarza przypominającego postać Sancho Pansy siedzącego na wierzgającym osle⁵¹.

Zdjęcie portretu Alfreda Potockiego ukończonego przez Matejkę w 1879 r. oraz portretu Mikołaja Zyplikiewicza, a także reprodukcja postaci księdza Skargi z *Kazania Piotra Skargi* wchodzi w skład zbioru fotografii przekazanych w darze przez prof. Stanisława Grodziskiego⁵².

W kolekcji fotografii Krystyny Stachowskiej znajduje się także zdjęcie obrazu Jana Matejki przedstawiającego Jana Kochanowskiego ofiarowanego przez artystę Akademii Umiejętności⁵³. Obraz namalowany został w roku 1884 z okazji zjazdu historyczno-literackiego i w celu uczczenia trzechsetlecia śmierci poety. Obraz przez wiele lat ozdobił Czytelnię Główną Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie⁵⁴.

We wspomnianej już spuściźnie księdza Jana Fijałka w „Materiałach i notach bibliograficzno-historycznych, biograficznych i wypisach źródłowych” (rkps 5027) znajduje się prospekt reklamowy warszawskiego tygodnika „Ziarno” z roku 1910. Z okazji rocznicy Bitwy pod Grunwaldem pismo redagowane przez Stanisława Bełzę, chcąc zachęcić klientów do zakupu tygodnika, na pierwszej stronie prospektu umieściło reprodukcję fragmentu obrazu Jana Matejki przedstawiającego śmierć Wielkiego Mistrza⁵⁵.

Pośród rękopisów związanych z Janem Matejką znajdują się także wycinki artykułów prasowych lub całe ich zbiory, gromadzone ze względu na zawarte w nich reprodukcje dzieł artysty. Stanowią one część archiwów poświęconych krakowskiemu malarzowi lub postaciom bądź wydarzeniom uwiecznionym na jego obrazach.

W papierach po wspomnianym już ks. Edmundzie Majkowskim znajdują się różne materiały, w tym także ikonograficzne, zebrane do biografii Jana Długosza. Są wśród nich także ilustracje przedstawiające autora *Roczników Królestwa Polskiego*, w tym wycięta z nieokreślonego czasopisma reprodukcja rysunku Jana Matejki⁵⁶.

Wycinek z wpływowej wiedeńskiej gazety „Neue Freie Press” z dnia 4 listopada 1893 r. z felietonem wydrukowanym po śmierci Jana Matejki możemy

⁵¹ *Ibidem*, rkps sygn. 1990, k. 103–106.

⁵² *Ibidem*, rkps sygn. 13 005.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Z. Rydlewska, *120 lat Czytelni Biblioteki Naukowej PAU i PAN: zarys dziejów*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 58: 2013, s. [211]–225.

⁵⁵ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 5027, k. 528.

⁵⁶ *Ibidem*, rkps sygn. 3535, k. 37.

odnaleźć pomiędzy papierami Władysława Jabłonowskiego (1841–1894), lekarza i uczestnika powstania styczniowego. Zbiory te trafiły do Biblioteki jako dar od jego brata Aleksandra⁵⁷. Felieton został napisany przez wiedeńskiego krytyka sztuki Emericha Ranzoniego (1823–1898), a w jego wstępie przytoczona jest historia z okresu krótkich studiów Matejki w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu i jego nieporozumień z wykładającym tam profesorem Christianem Rubenem (1805–1875). Wskazówki profesora udzielane młodemu artyście w trakcie malowania obrazu *Jan Kazimierz na Bielanach* szły w kierunku zmiany postaci króla, tak by klęczał, patrząc na płonące przedmieścia Krakowa. Uwaga oburzyła Matejkę, który miał odpowiedzieć podniesionym głosem: „Ein polnischer König kniet nie”, czyli: „polski król nigdy nie klęka”, i opuścić pracownię⁵⁸.

Pojedynczy wycinek z gazety dotyczący Jana Matejki zachował się pośród korespondencji rodziny Malczewskich z lat 1871–1880⁵⁹. Artykuł wycięto z krakowskiego „Czasu” z dnia 10 września 1873 r., dotyczy on omawianej już nominacji artysty na dyrektora Szkoły Sztuk Pięknych. Przytoczona zostaje nominacja cesarska oraz list z powinszowaniem, skierowany do Matejki przez ministra Floriana Ziemiałkowskiego.

W obszernym archiwum Witolda Zechentera (1904–1978) – poety, publicysty i prozaika, darowanym Bibliotece przez jego córkę Elżbietę Zechenter-Spławińską, zebrane zostały i ułożone chronologicznie wycięte artykuły prasowe jego autorstwa. Znajdują się też tam dwa teksty poświęcone Janowi Matejce. Pierwszy, *W krainie młodości i miłości Jana Matejki*, poświęcony jest głównie Staremu Wiśniczowi i dworowi Koryznówka, gdzie artysta poznał swoją przyszłą żonę Teodorę z Giebułtowskich. Drugi, *O Janie Matejce – na pożółkłych szpaltach dzienników*, opublikowany w roku 1938, z okazji setnej rocznicy urodzin malarza, stanowi przegląd wiadomości poświęconych artyście wyszukanych przez autora w dawnej prasie⁶⁰.

W zespole tek Mariana Tyrowicza (1901–1989) pośród wycinków prasowych z XIX i XX w., dotyczących różnych osób, głównie ze środowiska naukowego, literackiego, artystycznego i wojskowego, historyk zgromadził cztery artykuły dotyczące Matejki. Pierwszy, autorstwa Aleksandra Tomasz Pykosza, zatytułowany *Wieszczy płomień* i poświęcony obrazowi *Kazanie Piotra Skargi* pochodzi z „Kuriera Naukowo-Literackiego” z roku 1938. Pozostałe trzy wycinki są z okresu po II wojnie światowej. Jeden z nich to fragment z pamiętników Stefanii Serafińskiej, siostrzenicy żony malarza, *Jak Matejko spotkał Batorego*, opisujący niecodzienne okoliczności, w jakich artysta wypatrzył i nakłonił Józefa Hasso-Agopsowicza do pozowania jako król Stefan w trakcie malowania obrazu *Batory pod Pskowem*. Dwa pozostałe artykuły to: *O realizmie Matejki Kazimierza*

⁵⁷ *Ibidem*, rkps sygn. 2181, t. 1, k. 66.

⁵⁸ *Jan Matejko: wypisy...*, *op. cit.*, s. 95.

⁵⁹ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 6436, k. 61–63.

⁶⁰ *Ibidem*, rkps sygn. 10 729, k. 17, 21–23.

Wyki i *Jan Matejko – mistrz* Jerzego Madeyskiego⁶¹. W tekach gromadzonych przez Marina Tyrowicza znajdują się też tomy z materiałem ikonograficznym, – wycięte z gazet i czasopism reprodukcje prac Matejki, takich jak: *Portret Stanisława Giebułtowskiego*, karykatura Mariana Gorzkowskiego, mało znany szkic Matejki, *Uroczystość króla kurkowego w Krakowie 16 czerwca 1861*, oraz rysunek Wita Stwosza na podstawie obrazu artysty⁶².

Na zakończenie tego przeglądu pamiątek związanych z Janem Matejką znajdujących w zbiorze rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN można stwierdzić, że choć nie tworzą one spójnej kolekcji, to poprzez swoją różnorodność stanowią ciekawe źródło do badania życia i twórczości artysty. Własnoręczne szkice, listy z wiadomościami o jego pracy twórczej, a także kwestiach finansowych, oraz dokumenty osobiste pozwalają nam spojrzeć na życie krakowskiego malarza z różnych perspektyw. Rozprawy o Matejce i jego twórczości, pamiątkowe fotografie, a także korespondencja dotycząca różnych form upamiętnienia twórcy pokazują, jak szybko, dzięki swojemu talentowi, pracowitości i obrazom oddającym potrzeby narodu, znalazł się on w gronie najbardziej cenionych polskich malarzy. Wielość reprodukcji obrazów Matejki – w formie zarówno kartek pocztowych, ilustracji w gazetach i czasopismach, jak i ilustracji do prac naukowych i popularnonaukowych – stanowi dowód na to, że jego twórczość na stałe zagościła w polskim *imaginarium* historycznym.

ŁUKASZ ŁUKAWSKI

MANUSCRIPTS RELATED TO JAN MATEJKO IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE PAAS AND PAS COLLECTION

Key words: Jan Matejko, manuscripts, paintings, letters, the Scientific Library of the PAAS and the PAS in Krakow

SUMMARY

Due to the 185th anniversary of Jan Matejko's birth and 130th of his death, to appreciate his artistic work as well as patriotic and social activity, the Senat of the Republic of Poland in its resolution of 16 November 2022 announced the year 2023 the Year of Jan Matejko. The celebrations of the Year of Jan Matejko create a perfect opportunity for an overview and familiarisation with keepsakes related to the Cracovian painter kept in the manuscripts collection of the Scientific Library of the PAAS and the PAS in Krakow. Among the most precious ones are the painter's sketches from the album titled *The Dead and Alive* by a romantic poet Teofil Lenartowicz as well as letters written by Jan Matejko: three to the editorial board of "Kłosa" weekly magazine included in the collection of autographs gathered by Cyprian Walewski and two included in Stanisław

⁶¹ *Ibidem*, rkps sygn. 10 397, t. 15.

⁶² *Ibidem*, rkps sygn. 10 395, t. 3; 10 397, t. 15.

Tomkowicz's correspondence, related to artistic activity, financial matters as well as the artist's health issues. Among various manuscripts there are some materials related to Jan Matejko's life and arts, as well as those commemorating and critically analysing his life and activity, such as a manuscript of Jan Matejko's artistic biography written by Stanisław Witkiewicz. A query revealed also numerous photographs showing the artist, some with his hand-written dedications. Thanks to the popularity of Jan Matejko's paintings, the manuscripts collection includes also a great deal of replicas of his most famous but also some unique works printed on postcards, photographs and newspaper clips. The discovered materials do not form a coherent collection but through their diversity they can be considered an interesting source for the research on Jan Matejko's life and work as well as on the perception of his paintings among his contemporaries and following generations.